

Отримано: 20 березня 2023 р.

Прорецензовано: 12 квітня 2023 р.

Прийнято до друку: 20 квітня 2023 р.

e-mail: inna.kovalchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2557-8162>

e-mail: mariia.popchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4340-6022>

e-mail: yuliia.v.kovalchuk@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0782-3264>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-17(85)-193-195

Ковальчук І. В., Попчук М. А., Ковальчук Ю. В. Особливості метакогнітивних процесів у навчальній діяльності студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 193–195.

УДК: 811'159.95

Ковальчук Інна В'ячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Острозька академія»
Попчук Марія Анатоліївна,
викладач,
Національний університет «Острозька академія»
Ковальчук Юлія Віталіївна,
викладач кафедри англійської мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАКОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Здійснено теоретичний аналіз різних аспектів метакогнітивізму, особлива увага звертається на проблему вивчення метакогнітивних стратегій, що являють собою сукупність певних дій, спрямованих на планування, контроль когнітивних процесів, а також співвідношення їх результатів із цілями діяльності та їхньої ролі у навчальній діяльності студентів. Розглянуто особливості металінгвістичних знань, металінгвістичних здібностей. Проаналізовано різні навчальні концепції, для успішного засвоєння матеріалу. Особлива увага звертається на металінгвістичне усвідомлення, що є усвідомленням мови, її структур і функцій, яке дозволяє носіям цієї мови думати про мову та використовувати її усвідомлено. Металінгвістичне усвідомлення є один із типів метакогніції, можна визначити як здатність індивіда зосереджувати увагу на мові як на об'єкті самому по собі, розмірковувати над мовою та оцінювати її. Типами металінгвістичних здібностей є: фонологічне усвідомлення, усвідомлення слів, синтаксичне усвідомлення та прагматичне усвідомлення, або, іншими словами, аналіз знань і контроль когнітивних операцій, що включають мовну обробку. У результаті викладачі повинні використовувати низку методів для підвищення металінгвістичної обізнаності, таких як розпізнавання слів, синтаксичне розуміння та вправи на розпізнавання словникового запасу. Численні дослідження показали, що успішні студенти самостійно регулюють свої навчальні процеси, використовуючи метакогнітивну інформацію, метакогнітивні стратегії, володіючи металінгвістичним усвідомленням.

Ключові слова: метакогнітивні стратегії, металінгвістичні знання, мета лінгвістичні здібності, металінгвістичне усвідомлення, метакогнітивні знання.

Inna Kovalchuk,
PhD in Psychological Sciences, Associate Professor,
The National University of Ostroh Academy
Mariia Popchuk,
lecturer,
The National University of Ostroh Academy
Yuliia Kovalchuk,
Lecturer of the Department of English Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy

PECULIARITIES OF METACOGNITIVE PROCESSES IN STUDENTS LEARNING ACTIVITY

A theoretical analysis of various aspects of metacognitivism is carried out, special attention is paid to the problem of studying metacognitive strategies, which are a set of certain actions aimed at planning, controlling cognitive processes, as well as the ratio of their activity results and their role in the educational activities of students. The features of metalinguistic knowledge and metalinguistic abilities are considered. Different educational concepts were analyzed for successful learning of the material. Special attention is paid to metalinguistic awareness, which is the awareness of language, its structures and functions, which allows speakers of this language to think about language and use it consciously. Metacognitive awareness is one of the types of metacognition, it can be defined as the ability of an individual to focus on language as an object in itself, to reflect on language and evaluate it. The types of metalinguistic abilities are: phonological awareness, word awareness, syntactic awareness, and pragmatic awareness, or, in other words, knowledge analysis and control of cognitive operations involving language processing. As a result, teachers should use a range of methods to increase metalinguistic awareness, such as word recognition, syntactic comprehension, and vocabulary recognition exercises. Numerous studies have shown that successful students independently regulate their learning processes. using metacognition – information Metacognitive strategies, possessing meta- narrative awareness.

Keywords: metacognitive strategies, metalinguistic knowledge, metalinguistic abilities, metalinguistic awareness, metacognitive knowledge.

Постановка проблеми. У сфері освіти за останні декілька років відбуваються суттєві зміни, в результаті чого основна увага приділяється процесу учіння, тобто навчання зараз повністю орієнтоване на сучасного учня чи студента. Воно є інтерактивним та у багатьох випадках дистанційним. З огляду на події в Україні, пов'язані із повномасштабним вторгненням країни агресора на нашу територію. Тому надзвичайно важливо використовувати найновіші методи викладання навчальних дисциплін, навчати студентів новітніх технік запам'ятовування, використовувати ефективні стратегії навчання, зокрема у засвоєнні іншомовної лексики.

Сучасні дослідження займаються пошуком ефективних стратегій запам'ятовування, ефективних технік, методів та прийомів. Дослідники доходять висновків, що якщо студенти чітко усвідомлюють свої особливості здійснення навчальної діяльності, свої слабкі і сильні сторони, володіють стратегіями оволодіння мовою. Особливу увагу такого роду досліджень, зосереджено метакогнітивним стратегіям та металінгвістичним навичкам.

Дослідженням метакогнітивних стратегій присвячено чимало сучасних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених таких як О. В. Савченко, О. О. Зайцева, Т. І. Доцевич, І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, Е. М. Балашов, В. О. Волошина, Т. А. Довгалюк, В. М. Плющ, В. В. Курманова, J. H. Flavell, R. Kluwe, D. Ridley, P. Schuts, R. Glanz, C. Weinstein, R. J. Sternberg, S. Taylor та багато інших.

Міра наукової розробки досліджуваної проблеми та виклад основного матеріалу. Вважаємо за доцільне, звернути увагу на металінгвістичне усвідомлення, яке визначається як здатність людини свідомо думати про мову та її природу за допомогою навичок (Rochr, 2007).

Металінгвістичні знання зазвичай визначають як здатність студентів виправляти, описувати та пояснювати помилки іншої мови (Rochr, 2007). Відомий лінгвіст Ноам Хомський визначив поле металінгвістики як «предметне знання характеристик і структур мови. Металінгвістичне усвідомлення відноситься до розуміння того, що мова є системою спілкування, пов'язаною з правилами, і формує основу здатності обговорювати різні способи використання мови (Kuile, 2010)

Rochr (2007) зазначив, що металінгвістичні здібності передусім стосуються «можливості використання мови понад поверхневих структур, використання мови абстрактним способом, глибокого осмислення її, використовуючи її в нашому розумінні і спостереженнях»

Металінгвістичне усвідомлення – це усвідомлення мови, її структур і функцій, яке дозволяє носіям цієї мови думати про мову та використовувати її свідомо. Ряд досліджень вивчали взаємозв'язок між неявними та явними знаннями студентів (Hulstijn & Hulstijn, 1984). У всіх цих дослідженнях явні знання визначаються як здатність студентів пояснити мову, її особливості, такі як структури та фонемі, тоді як неявні знання були операціоналізовані через використання цих функцій в усній чи письмовій формі. Металінгвістичну обізнаність можна визначити як усвідомлення особливостей мови, що дає носіям цієї мови здатність не тільки розуміти або продукувати висловлювання, але й перевіряти мовні форми і структуру, що лежать в основі змісту висловлювань (Malakoff, 1999)

Металінгвістичні навички – це набір здібностей, які дозволяють нам розмірковувати над мовою. Коли ми вивчаємо мову, ми зазвичай визначаємо два рівні вивчення: теоретичний і практичний. На теоретичному рівні ми можемо засвоїти граматичний синтаксис або лексику мови, незалежно від того, чи це наша рідна мова чи іноземна мова, тоді як практична частина стосується комунікативних дій. На додаток до теоретичних і практичних аспектів ми також здійснюємо процес навчання, який має відношення до металінгвістики, тобто вступають в дію процеси рефлексії. Завдяки металінгвістиці ми вчимося аналізувати наше спілкування, обґрунтовуючи вивчені концепції та розуміючи мовні структури та механізми

Металінгвістичні навички – це набір складних здібностей, які насправді ми розвиваємо на постійній основі, однак є ряд базових навичок: фонологія – відноситься до рефлексії, яку ми здійснюємо над зв'язком між фонемами та графемами, між письмовою мовою та розмовною мовою, морфосинтаксис – уміння, за допомогою якого створюємо осмислені речення, семантика – значення та тлумачення слів і те, як вони впливають на комунікацію, прагматика – спосіб, у який ми застосовуємо на практиці свою здатність висловлюватись різними мовами.

Перейдемо до розгляду найважливішої категорії метакогнітивізму, категорії метакогнітивних стратегій, що являють собою сукупність певних дій, спрямованих на планування, контроль когнітивних процесів, а також співвідношення їх результату із цілями діяльності. Тому, наприклад, когнітивні стратегії можуть бути використані для досягнення певної когнітивної мети, а для перевірки, наскільки було досягнуто мету, використовують метакогнітивні стратегії. Вони відрізняються від когнітивних стратегій особливо функціонально, тобто в залежності від їхніх функцій. Як правило, метакогнітивна активність випереджує і завершує когнітивну, особливо, при виникненні труднощів, метакогнітивні стратегії входять у діяльність. Метакогнітивні стратегії виконують виконавчу функцію за допомогою планування, моніторингу та оцінки всього навчального процесу.

Розглянемо концепцію усвідомленого навчання Аусубеля. Вчений зробив значний внесок своїми теоріями в освітній сектор. Він вважав, що для успішної діяльності студенти повинні поєднувати свої нові знання з попередніми знаннями. Для здійснення успішної навчальної діяльності у студентів повинна бути мотивація, розвивати яку повинні викладачі. Викладачі повинні враховувати ті знання, які були набуті студентами раніше, і намагатися пов'язати з новими знаннями. Викладачі повинні використовувати прийоми та методи навчання, які є цікавими для використання у навчальній діяльності студентів. Навчальний матеріал, представлений студентам має бути зрозумілим, організованим, цікавим, щоб привертати увагу студентів. Відповідно до його теорії, для усвідомленого навчання студенти повинні пов'язувати свої нові знання з знаннями, якими вони вже володіють.

У своєму дослідженні R. Schraw R.S. Dennison підготували низку цікавих та важливих висновків, що стосуються метакогнітивних стратегій. По перше, дослідники вважали, що студенти володіють метакогнітивними стратегіями краще, ніж учні шкіл, тому що, вони звертають увагу на пізнавальні процеси, які допомагають ефективніше використовувати стратегії навчання. Дослідники A. Johnson J.Smyers, P Purvis, у своїх роботах піднімали питання, як можна підвищити результати іспитів студентів, щоб вони відповідали їхнім очікуванням, а саме: чому студенти переоцінюють свої реальні можливості на іспиті, чому виникають помилки в самооцінці.

Андерсон (2003) класифікує стратегії вивчення мови на сім основних категорій: когнітивні стратегії, метакогнітивні стратегії, мнемонічні стратегії або стратегії, пов'язані з пам'яттю, компенсаторні стратегії, афективні стратегії, соціальні

стратегії та стратегії самомотивації. Метакогнітивні стратегії – це ті стратегії навчання, які контролюють, спрямовують і регулюють процес навчання. Ці види стратегій передбачають обдумування процесів навчання: планування, моніторинг, оцінювання та регулювання.

Оксфорд (2003) виступає за збільшення автономії навчання в аудиторіях з вивчення мови, завдяки чому студенти мають знання про різноманітні стратегії навчання та знають, як використовувати їх для максимального навчання. Оксфорд вважає, що «стилі та стратегії вивчення мови є одними з головних факторів, які допомагають визначити, як і наскільки добре студенти вивчають другу або іноземну мову».

При свідомому виборі, стратегії вивчення мови, можуть діяти як ключ до активного, свідомого та цілеспрямованого навчання саморегуляції: відповідно, покращення вивчення мови вимагає, щоб студенти розмірковували над тим, як навчатися ефективніше та результативніше, і внесли відповідні зміни у свій підхід. Таким чином, метою навчання метакогнітивним стратегіям є самодіагностика, усвідомлення того, як найефективніше вивчити цільову мову, розвиток навичок вирішення проблем, експериментування зі знайомими та незнайомими стратегіями навчання, прийняття рішень про те, як підійти до завдання, моніторинг і самооцінка, перенесення стратегій успішного навчання в новий навчальний контекст і надання можливості студентам стати більш незалежними, самостійними та навчливими протягом усього життя (Allwright, 1990; Little, 1991, цит. в Oxford)

Є докази того, що метакогнітивні стратегії відіграють у цьому процесі більш значну роль, ніж інші стратегії навчання, тому що як тільки студент розуміє, як регулювати власне навчання за допомогою використання стратегій, засвоєння мови має відбуватися швидше (Anderson, 2003). Метакогнітивні знання (наприклад, знання про те, як людина найкраще навчається) вважаються особливо важливими: студенти мають метакогнітивні знання про власне мислення та підходи до навчання, добре розуміють, що передбачає виконання завдання, і здатність реалізовувати найкращі стратегії. відповідати як вимогам завдання, так і своїм власним навчальним силам.

Розвиток метапізнання приносить студентам усвідомлення процесу навчання та стратегій, які ведуть до успіху. Коли студенти оволодіють цими знаннями, вони розумітимуть своє власне мислення та навчальний процес і, відповідно, вони, швидше за все, будуть контролювати вибір і застосування стратегій навчання, планувати, як продовжити виконання навчального завдання, контролювати власну продуктивність у поточному на основі, знаходити рішення проблем, що виникли, і оцінювати себе після виконання завдання (Zhang & Goh, 2006). Метакогнітивні знання мають важливе значення для того, щоб студенти вибирали та активували стратегії (Rubin, 1987), і дуже важливо, щоб викладачі прагнули розвивати власне метапізнання студентів і навчали їх, як використовувати стратегії, які вони вважають ефективними для завдань, які їм потрібно виконати в навчальному процесі. (Goh, 2008).

Згідно з оглядом досліджень Рахімі та Катала (2011), існує велика кількість доказів того, що метакогнітивне навчання студентів може безпосередньо впливати на процес і результат їхнього навчання, підвищення метакогнітивної обізнаності може підвищити рівень успішності студентів і шляхом впровадження метакогнітивного викладання в навчального процесу можна досягти бажаних освітніх цілей. У галузі вивчення мови один ряд досліджень зосереджений на пошуку ролі метакогнітивних знань у визначенні ефективності спроб окремих осіб вивчити іншу мову.

За словами Флавелла (1979), ефективна роль метакогнітивних знань у багатьох когнітивних діях, пов'язаних із використанням мови, очевидна, наприклад, в усному передачі інформації, усному переконанні, усному розумінні, розумінні прочитаного та письмі, у засвоєнні мови та різноманітних типи самонавчання. Дослідження метакогнітивних знань і вивчення мови визнали взаємний вплив на вивчення другої мови (Zhang & Goh, 2006) і підкреслили той факт, що метакогнітивні знання повинні бути включені в навчальні програми студентів, щоб покращити їх навчання. (Wenden, 1998).

Підводячи підсумок, варто зазначити, що використання різноманітних інноваційних технік та методик, які ґрунтуються на понятті метакогнітивізму, в сучасних умовах здійснення навчальної діяльності студентів є надзвичайно важливим та актуальним. Весь процес навчання повинен виводитися на усвідомлений рівень, студенти повинні усвідомлювати свої знання, навички, стратегії. В такому випадку на думку численних дослідників, студенти будуть успішні у виконанні та засвоєнні навчальної інформації, в нашому випадку в процесі засвоєння іноземної мови.

Література:

1. Довгалиук Т. А., Волошина В. О. Поняття мислення як метакогнітивного процесу у психологічній науці. *Молодий вчений*. 2015, жовтень. № 10 (25), ч. 2. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/10/84.pdf>.
2. Савченко О. В. Когнітивні та метакогнітивні стратегії розв'язання проблемних питань. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/23/148>.
3. Kuile T., H. & Weldhuis M. Bilingual education, metalinguistic awareness, and the understanding of an unknown language. *Language and Cognition*. 2010. № 14(2). P. 233–242.
4. Malakoff M. Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals. *Journal of Language Processing*. 1999. P. 144–166.
5. Metalinguistic and Linguistic Knowledge in Foreign Language Learners Sepideh Alipour Jahrom University. *Iran Theory and Practice in Language Studies*. 2014, december. Vol. 4, No. 12. P. 2640–2645.
6. Roehr K. Metalinguistic Knowledge and Language Ability in University-Level L2 Learners. *Applied Linguistics*. 2007. № 29(2). P. 173–199.

References:

1. Dovhaliuk T.A., Voloshyna V.O. Zoniattia myslennia yak metakohnityvnoho protsesu u psykholohichnii nauksi. *Molodyi vchenyi*. 2015, zhovten. № 10 (25). Ch. 2. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/10/84.pdf> [in Ukrainian].
2. Savchenko O. V. Kohnityvni ta metakohnityvni stratehii rozv'iazannia problemnykh pytan. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/23/148> [in Ukrainian].
3. Kuile T., H. & Weldhuis M. Bilingual education, metalinguistic awareness, and the understanding of an unknown language. *Language and Cognition*. 2010. № 14(2). P. 233–242.
4. Malakoff M. Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals. *Journal of Language Processing*. 1999. P. 144–166.
5. Metalinguistic and Linguistic Knowledge in Foreign Language Learners Sepideh Alipour Jahrom University. *Iran Theory and Practice in Language Studies*. 2014, december. Vol. 4, No. 12. P. 2640–2645.
6. Roehr K. Metalinguistic Knowledge and Language Ability in University-Level L2 Learners. *Applied Linguistics*. 2007. № 29(2). P. 173–199.